

Interviewreeks Agrobiodiversiteit

nr. 3, november 2006

Functionele agrobiodiversiteit ook in Zeeland

In Zeeland zijn sinds 2004 verschillende groepen boeren actief om het gebruik van insecticiden te verminderen door gebruik te maken van natuurlijke vijanden die van nature in het gebied voorkomen. In Walcheren worden nu ook weg- en waterbeheerders doelbewust betrokken bij het scheppen van een goede leefomgeving voor natuurlijke vijanden. Uiteindelijk doel is om het gebruik van functionele agrobiodiversiteit ingang te doen vinden in de agrarische bedrijfsvoering van Zeeland en terreinbeheerders te stimuleren om bij het beheer hiermee rekening te houden.

DLV Plant BV - een adviesbureau met 150 adviseurs werkzaam vanuit 10 vestigingen in Nederland - is al enkele jaren nauw betrokken bij het stimuleren van functionele agrobiodiversiteit (FAB) in Zeeland. In de vestiging te Westmaas, gelegen in de Hoekse Waard, hadden wij een gesprek met Cor van Oers (projectleider, rechts op de foto) en Nelis van der Bok (specialist Bodem-Water-Bemesting) om meer te weten te komen over de tot nu toe opgedane ervaringen en de plannen voor de nabije toekomst.

FAB ook in Zeeland

In 2004 gingen de Stichting Mineralen en Middelen Meester, DLV Plant en de Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie (ZLTO) samen aan de slag met het project 'Functionele agrobiodiversiteit ook in Zeeland'. Essentie van dit project is om de afhankelijkheid van chemische bestrijdingsmiddelen in de akkerbouw op de volle grond (vooral aardappelen en granen) te verminderen en meer gebruik te maken van natuurlijke vijanden. Hiervoor zijn drie regio's uitgekozen: Zeeuws-Vlaanderen (omgeving IJzendijke), Noord-Beveland (omgeving Colijnsplaat) en Schouwen-Duiveland (omgeving Zonnemaire). De regio's hebben elk een oppervlakte van ca. 250 ha.

Links

www.mmmeester.com
www.dlvplant.nl
www.zlto.nl

Het doel van de Stichting Mineralen en Middelen Meester is de vermindering van de uitstoot van mineralen en gewasbeschermingsmiddelen vanuit de landbouw naar het milieu. De stichting is een initiatief van het Zeeuws Agrarisch Jongeren Kontakt, provincie Zeeland, ZLTO, de Zeeuwse Milieu Federatie, waterschap Zeeuwse Eilanden en waterschap Zeeuws-Vlaanderen.

Toprol

Aardappeltelers spuiten vrij standaard in de maand juni om de zogenaamde aardappeltopluizen op te ruimen. De kans is anders groot dat je in augustus toprolverschijnselen krijgt. De planten gaan dan krullen en paars verkleuren en dat kan leiden tot dalende opbrengsten, oplopend tot wel 1000 Euro per hectare. Maar met die insecticiden dood je niet alleen de luizen; je maakt daarmee bijna alles dood. Er bestaan wel selectieve middelen die bijvoorbeeld alleen luizen doden of middelen die de natuurlijke vijanden sparen, maar dat is ook maar tot een bepaalde hoogte, aldus Cor en Nelis.

“Volwassen lieveheersbeestjes overleven het bij zo’n selectief middel misschien wel, maar de larven hebben het best moeilijk. En als je luizen opruimt, spuit je ook hun voedsel weg; ze hebben dan gewoon niets meer te eten. Selectieve middelen die alleen luizen doden, zijn ook duurder en het ligt voor een teler dan niet zo voor de hand om zo’n middel te gaan gebruiken. Het kostenaspect speelt nu eenmaal een heel grote rol”.

Het is moeilijk om in een biotoop precies vast te stellen welk beestje er wel en niet voorkomt en hoe die precies met elkaar in verhouding staan. Eigenlijk ontbreekt die kennis op dit moment en spuiten met insecticiden is voor de teler dan vaak de makkelijkste oplossing, want zo speelt hij op safe. Voor hem is het belangrijkste dat hij geen toprol krijgt.

Bij het FAB-project hebben we bij aardappelen de strategie gevolgd om niet standaard een toprolbestrijding uit te voeren en pas selectieve middelen in te zetten als de schadedrempels van bladluizen bereikt zijn. Verder wilden we na selectief spuiten eerst afwachten of natuurlijke vijanden een populatieopbouw van bladluis konden voorkomen. Natuurlijke vijanden zijn bijvoorbeeld de

sluipwesp en zweefvlieg. Vooral sluipwespen zijn belangrijk, want die zoeken al in een vroeg stadium naar luizen om de eieren in af te zetten en zo kan je voorkomen dat de luis zich tot een plaag uitbreidt.

Uitgaan van de bestaande omgeving

Wij hebben bij het project positieve resultaten bereikt, die we in eerste instantie niet direct verwacht hadden. Er zijn namelijk geen specifieke maatregelen getroffen om de leefomstandigheden voor natuurlijke vijanden te verbeteren, zoals het aanleggen van akkerranden. We zijn uitgegaan van de bestaande situatie en hebben slechts gekeken welke elementen we zo goed mogelijk konden gebruiken. “Onze benadering was: van elke ervaring kunnen we iets leren”.

In de FAB-regio Schouwen-Duiveland bevinden zich twee bloemendijken met veel natuurlijke vijanden en daar was in het eerste jaar helemaal geen toprolbestrijding nodig. Er waren wel luizen, maar die werden snel door sluipwespen geparasiteerd.

In de regio Zeeuws-Vlaanderen is gebruik gemaakt van de kennis van biologische akkerbouwers, die daar ongeveer een derde deel van het oppervlakte in beslag nemen. Die biologische telers leggen akkerranden aan en werken niet met insecticiden, waardoor natuurlijke plaagbeheersing alle kansen heeft om zich te ontwikkelen. De grasranden die ze aanleggen zijn echter niet zo geschikt voor sluipwespen of zweefvliegen; kevers voelen zich daar meer thuis.

Na een koud voorjaar bleken er te weinig sluipwespen te zijn en toen hebben we bij de proefboerderij Rusthoeve op Noord-Beveland extra sluipwespen en galmuggen uitgezet. Het uitzetten van die beestjes kost net zoveel als een duurder insecticide. Helaas steeg de luizenpopulatie en was er veel te weinig parasitering, waardoor we uiteindelijk toch chemisch hebben moeten ingrijpen, al was dat dan met een selectief middel.

We hebben samen met de agrariërs veel tijd besteed aan het leren herkennen van natuurlijke vijanden en de diverse soorten bladluizen. Bij de kennisoverdracht maken we bijvoorbeeld gebruik van geplastificeerde fotocollages van planten en beestjes, die we aan de schuurdeur hangen en zo kan je bijvoorbeeld laten zien welke bloemen nuttig zijn voor welke insecten.

“We hebben de boeren bewust gemaakt dat ze de bestaande akkerranden, waar ze eigenlijk niet naar keken, uit oogpunt van functionele agrobiodiversiteit konden benutten door gebruik te maken van de daar aanwezige natuurlijke vijanden. De ondernemer moet eerst weten dat er insecten zijn die hem kunnen helpen. En vervolgens moet hij ook zien dat het werkt, anders heeft hij er geen vertrouwen in en zal hij gewoon de spuit pakken”.

Loonbedrijf en spuitcombinaties

Een akkerbouwer die zelf spuit, kan zelf het moment bepalen waarop hij dat doet en wat hij precies gaat bespuiten. Er zijn echter ook akkerbouwers die de bespuiting overlaten aan een loonbedrijf of aan spuitcombinaties en die blijken meer standaardbespuitingen uit te voeren. Men spuit tegen schimmels maar gelijktijdig ook maar tegen luizen, want die zijn dan ook direct opgeruimd. Bij spuitcombinaties maken een aantal boeren afspraken om te laten spuiten en dan is het natuurlijk het makkelijkst als bij verschillende boeren achter elkaar hetzelfde werk kan worden uitgevoerd.

“Zo’n spuitcombinatie zit er niet op te wachten dat boer B even wil wachten, omdat die eerst wil kijken wat de natuurlijke vijanden gaan doen”.

Praktische handvaten

Wij proberen biodiversiteit een functie te geven in de landbouw en dat maakt het complex. Als je alleen biodiversiteit wilt bevorderen, is het een stuk eenvoudiger: je verandert een gazon in een bloemenmengsel, daar komen insecten op af, en zo bevorder je biodiversiteit. Natuurlijke plaagbeheersing krijgt meer kans bij elk uitstel van een bespuiting, omdat zo een populatie van natuurlijke vijanden kan worden opgebouwd, maar de akkerbouwer zit wel met het risico van toprol. Wij willen hem daarom praktische handvaten geven om de risico’s af te dekken. Bij een bepaalde bezetting van insecten kan het verantwoord zijn om nog even te wachten of misschien zelfs helemaal niet te spuiten.

Onze conclusie is dat natuurlijke bestrijding van bladluizen mogelijk is, maar een goede monitoring van luizen en natuurlijke vijanden is wel een vereiste. De te bereiken resultaten zijn mede afhankelijk van de specifieke gebiedskenmerken; elk gebied is nu eenmaal anders. Het is een brug te ver om te stellen dat we natuurlijke vijanden zodanig kunnen inzetten dat we chemische middelen helemaal niet meer nodig hebben. Als we zo iets zouden verkondigen en doorvertalen naar de gangbare landbouw, lopen we een enorm afbreukrisico, want als men niet spuit en er komt toch toprol! Wel is het mogelijk om de afhankelijkheid van de chemie te verminderen:

“Niet langer staat de chemie centraal, maar is sturing en versterking van een biologisch evenwicht uitgangspunt voor een optimale teelt”.

Aanvullend onderzoek is wel nodig om een precieze schadedrempel vast te stellen op grond waarvan je kan bepalen of je wel of niet met chemische middelen aan de slag moet gaan.

Project Walcheren

Het onderzoek naar natuurlijke plaagbeheersing zetten we nu voort in een heel ander gebied, namelijk Walcheren, waar veel meer hagen, heggen en andersoortige randen voorkomen. We willen ook wel eens zien hoe we daar gebruik kunnen maken van natuurlijke vijanden. De activiteiten in Noord-Beveland en Schouwen-Duiveland kunnen door een overbruggingsubsidie van VROM, LNV en Waterschap Zeeuwse Eilanden gelukkig doorlopen tot eind 2007. In Zeeuws-Vlaanderen gaan we verder met de biologische telers; daar gaan we specifiek kijken naar de tripbestrijding met behulp van roofmijten.

Op Walcheren is in samenspraak met het Waterschap Zeeuwse Eilanden gekozen voor een op te zetten cluster van bedrijven rondom de Veerse Watergang. De Stichting Mineralen en Middelen Meester is opnieuw aanvrager van het project, dat twee jaar zal duren. De dagelijkse leiding en uitvoering ligt in handen van DLV Plant.

Samenwerking met terreinbeheerders

We hebben positieve verwachtingen, omdat we ditmaal nauw gaan samenwerken met waterschap, wegbeheerder en natuurverenigingen, waardoor er meer mogelijkheden ontstaan om te sturen. Samen met de belangrijkste actoren in de regio willen we komen tot een gebiedsgerichte aanpak vervaardigd in een gebiedsplan, waardoor we maatregelen kunnen treffen als extra aanplant van struiken, bomen of inzaai van bloemen voor het stimuleren van natuurlijke vijanden en vroegtijdige levering van voedsel voor al die beestjes. Natuur- en landschapselementen die van belang kunnen zijn voor functionele agrobiodiversiteit worden vooraf globaal door deskundigen in kaart gebracht. Negatieve elementen in het landschap kunnen we mogelijkverwijderen of veranderen.

Het waterschap wil emissies van bestrijdingsmiddelen naar het water zoveel mogelijk beperken en natuurlijke plaagbeheersing zou daar een belangrijke bijdrage aan kunnen leveren. Walcheren beschikt verder over brede natuurvriendelijke oevers waar we bij de natuurlijke plaagbeheersing ook gebruik van willen maken. Door bermen gefaseerd te maaien, kunnen

we de biodiversiteit stimuleren, maar gefaseerd maaien kost wel extra geld, omdat dan niet alles in één keer kan gebeuren.

Bedrijfsplannen en kennisverspreiding

Het gebiedsplan voor de FAB-regio Walcheren zal vertaald worden naar integrale plannen voor de individuele bedrijven die aan het project deelnemen. In zo'n bedrijfsplan gaat het om het gebruik van de aanwezige of beoogde landschapselementen. Je kan in dat verband denken aan intensievere gewascontrole door de ondernemer, het in kaart brengen van natuurlijke vijanden, en uitzaaien van extra akkerranden. Door het zaaien van bloemmengsels in spuitbanen zouden we een perceel kunnen dooraderen met "bruggen van natuurlijke vijanden".

Op groepsbijeenkomsten kunnen de ondernemers meer leren over de achtergronden van insecten, schimmels en natuurlijke vijanden: "men moet leren kijken, tellen en handelen met de natuurlijke omstandigheden en kansen". Waar mogelijk zullen we ook kennis inbrengen opgedaan bij andere projecten, b.v. in de Hoekse Waard. Door middel van demonstratiedagen, artikelen in de vakpers en regionale bladen, en een afsluitend symposium kunnen we de opgedane ervaringen ook breed communiceren naar de hele akkerbouwsector in Zeeland. Inmiddels hebben we opnieuw leuke resultaten geboekt, die we omwerken tot heel praktische handvaten. Deze zullen aan het eind van het jaar in rapportvorm worden aangeboden vanuit de provincie Zeeland.

Dit is een publicatie van: **Ministerie van VROM**
→ Rijnstraat 8 → 2515 XP → Den Haag → www.vrom.nl

Ministerie van VROM →

staat voor ruimte, wonen, milieu en rijksgebouwen. Beleid maken, uitvoeren en handhaven.

Nederland is klein. Denk groot.

Colofon

Herkomst afbeeldingen:
Ministerie van VROM: p. 1
Nelis van der Bok-DLV Plant: overige afbeeldingen

Redactie: theo.siraa@minvrom.nl